

«Απελευθέρωση αλλά και συνομιλία με τη ρίζα»

Ματούλα Κουστένη

24/02/2023

«Τι συμβαίνει όταν ο πυρήνας ενός κλασικού έργου εκρήγνυται;» Αυτό ακριβώς επιχειρεί να διερευνήσει στην Εναλλακτική Σκηνή της ΕΛΣ ο νυν και αεί «μαθητής» του Θόδωρου Τερζόπουλου, Σάββας Στρούμπος, που σκηνοθετεί... εξαρχής τον εμβληματικό μονόλογο «Όχι εγώ» του Μπέκετ, σε μουσική σύνθεση του Ζήση Σέγκλια.

Σε μια σκηνή θεοσκοτεινή, στέκεται μια γυναίκα, λίγο μετά από ένα απροσδιόριστο, τραυματικό γεγονός που έχει αποτυπωθεί στο σώμα της, αλλά απωθείται χρόνια από τη μνήμη. Αρχίζει να μιλά. Ακατάπαυστα, λες κι ένας λεκτικός χείμαρρος περίμενε να πυροδοτηθεί.

Ο μπεκετικός, ποιητικός, αφαιρετικός λόγος αποτυπώνει τη χειμαρρώδη λογοδιάρροια του αιωρούμενου γυναικείου στόματος, ενώ ένας μυστηριώδης ακροατής -χωρίς ξεκάθαρες ιδιότητες- παρατηρεί λίγο πιο δίπλα τη γυναίκα να εκφράζει, μέσω αυτού του αποδομημένου λόγου, μια μοναδική κραυγή αγωνίας.

Έτσι ακριβώς οραματίστηκε το 1972 ο Σάμιουελ Μπέκετ έναν από τους πιο απαιτητικούς μονολόγους του παγκόσμιου θεάτρου. Έχοντας στο μυαλό του την ηθοποιό Μπίλι Ουάιτλο έγραψε το «Όχι εγώ», μια πραγματική δοκιμασία σωματική, διανοητική, συναισθηματική για τον εκάστοτε ερμηνευτή. Εδώ και μερικές μέρες ο δαιμονιώδης μονόλογος παρουσιάζεται στην Εναλλακτική Σκηνή της Εθνικής Λυρικής Σκηνής στο ΚΠΙΣΝ (έως 3 Μαρτίου) σε μια νέα ανάγνωση, σε συμπαραγωγή με την Ομάδα «Σημείο Μηδέν». Η σύνθεση είναι του Ζήση Σέγκλια, ενώ ο επίμονος και ασυμβίβαστος εργάτης του ερευνητικού θεάτρου Σάββας Στρούμπος αναμετράται σκηνοθετικά με ένα δυσεπίλυτο αλλά διεγερτικό αίνιγμα.

Η σύνδεση του Σάββα Στρούμπου με τον Μπέκετ πηγαίνει πίσω στο 2003, όταν συμμετείχε ως ηθοποιός στο τρίπτυχο του Θόδωρου Τερζόπουλου (Νανούρισμα, Ohio Impromptu και Αυτοσχεδιασμός). Στη συνέχεια, το 2014 συμμετείχε ως βοηθός σκηνοθέτης του Τερζόπουλου στο «Τέλος του

παιχνιδιού» (θέατρο Αλεξαντρίνσκι της Πετρούπολης), ενώ με την ομάδα «Σημείο Μηδέν», η ενασχόληση με τον Μπέκετ ξεκίνησε με την παράσταση «Περιμένοντας τον Γκοντό» το 2018, συνεχίστηκε με τις «Ευτυχισμένες Μέρες» δύο χρόνια μετά και εξελίσσεται μέχρι σήμερα με το «Όχι εγώ».

«Όλα αυτά τα χρόνια συστηματικής μελέτης του Μπέκετ συνειδητοποίησα ότι τα κείμενά του έχουν επενδυθεί από μια πολύ συγκεκριμένη οπτική γωνία, ένα “μοτίβο” θα μπορούσαμε να πούμε. Υπάρχει δηλαδή μια “στερεοποιημένη” άποψη για το τι ακριβώς είναι τα έργα του Μπέκετ και πώς πρέπει να αποτυπώνονται σκηνηκικά, κάτι που καθιστά ιδιαίτερα δύσκολο το άνοιγμα προς οποιαδήποτε άλλη εκφραστική δυνατότητα», μας λέει ο Σάββας Στρούμπος.

«Στο πνεύμα των παραπάνω, προσπάθησα να δω τα κείμενα στο “σημείο μηδέν” τους, να τα διαβάσω με καθαρό και αθώο βλέμμα, αμφισβητώντας τις επικρατούσες αντιλήψεις. Αυτό ασφαλώς δεν συνεπάγεται ούτε την παράβλεψη της παράδοσης στην οποία ανήκει ο σπουδαίος αυτός συγγραφέας του μοντερνισμού, αλλά ούτε και την αυθαιρεσία, την ιδέα ότι όλα ισχύουν. Πρόκειται για μια διαδικασία αναμέτρησης με το υλικό και όσα αυτό φέρει. Το ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: “Τι συμβαίνει όταν ο πυρήνας του κλασικού εκρήγνυται;”. Πρόκειται δηλαδή για μια διαδικασία ταυτόχρονης απελευθέρωσης και συνομιλίας με τη ρίζα».

Ήχοι, εικόνες και χειρονομίες, φαινομενικά εγκλωβισμένες σε ένα στόμα σε ακατάσχετη λεκτική αιμορραγία, ανοίγουν τον θεατρικό και τον μουσικό χώρο για να ανασυνταχθούν σε ένα υβριδικό έργο λόγου, ήχου και κίνησης.

Μάλιστα στην τολμηρή προσέγγιση των Στρούμπου-Σέγκλια, η μπεκετική ηχητική και σημασιολογική «άβυσσος» αποδίδεται όχι από ένα στόμα, όπως στην πρωτότυπη γραφή του δημιουργού, αλλά από δύο σώματα (Έλλη Ιγγλίζ, Έβελυν Ασουάντ).

Δύο ερμηνεύτριες, λοιπόν, σε φωνητική και κινητική αντίστιξη, δύο φωνές από τον ίδιο πυρήνα αναβλύζουν την μπεκετική άβυσσο, η οποία παραμένει συμπτυκνωμένη αλλά, αντί για μια στιγμή, καταλαμβάνει έναν

χώρο άχρονο, με την ορχήστρα να προσφέρει σε αυτόν παλμό χωρίς πορεία, ήχο χωρίς αιτία, βάθος χωρίς όρια.

Σε ποια χαρακτηριστικά της γυναίκας-πρωταγωνίστριας του μονολόγου επιμένετε;

Στο πρωτότυπο έργο του Μπέκετ, δεν υπάρχει χαρακτήρας με τον συμβατικό τρόπο που μπορούμε να δούμε σε πολλά κλασικά ή σύγχρονα κείμενα. Δεν υπάρχει καν σώμα ως συνεκτική ενότητα. Το μόνο που υπάρχει είναι ένα στόμα - όλα τα άλλα σημεία του σώματος έχουν καταργηθεί.

Πρόκειται για έναν άνθρωπο-θραύσμα, που έπειτα από την ανάδυση ενός απροσδιόριστου τραυματικού γεγονότος που είχε απωθηθεί χρόνια από τη μνήμη μπαίνει σε μια διαδικασία ακατάπαυστης ομιλίας. Η λειτουργία αυτή αφενός κατακλύζει ολόκληρη την υπόσταση του προσώπου (έχουμε δηλαδή το σώμα ως στόμα), αφετέρου ενισχύει την ύπαρξη του κατακερματισμένου σώματος, αφού το στόμα αιφνιδιάζει την ίδια τη συνείδηση, αποκλείοντας κάθε ταύτιση με «αυτήν» («όχι εγώ»).

Και τέλος, για ποια πράγματα μιλάει σε αυτήν την προσωπική κατάθεση;

Η στιγμή της έκρηξης της μνήμης, της ανάκλησης του τραυματικού γεγονότος, απελευθερώνει έναν χείμαρρο λέξεων που εκφέρονται ταχύτατα και σε επανάληψη, σαν παραλήρημα. Πρόκειται για την προσπάθεια του προσώπου να επικοινωνήσει τη μέχρι τώρα ζωή του ως κοινωνικά περιθωριοποιημένης γυναίκας, αλλά και μια τραυματική εμπειρία που καθόρισε την ύπαρξή του, χωρίς ωστόσο αυτά να καθίστανται σαφή με όρους ρεαλιστικούς.

Αυτό που κατά τη γνώμη μου προσπαθεί να κάνει ο Μπέκετ δεν είναι να περιγράψει με ακρίβεια μια σειρά γεγονότων, αλλά να ενεργοποιήσει έναν χείμαρρο λέξεων με πολλαπλές ερμηνείες, όπου το σημαίνον δεν αντιστοιχεί στο σημαινόμενο, η σύνταξη δεν ακολουθεί συγκεκριμένους κανόνες, ενώ η ταχύτητα εκφοράς εμποδίζει τη συνείδηση να ελέγξει. Από τα παραπάνω προκύπτει η δυσκολία συγκρότησης ενός συνεκτικού εαυτού του υποκειμένου, ενώ παράλληλα σηματοδοτείται μια στάση αντίστασης στον προκαθορισμό του εγώ που ο κυρίαρχος λόγος επιβάλλει.